

Cum alimentăm piața neagră:

De ce taxarea excesivă a țigărilor împinge Europa spre comerțul ilicit

Dr. Christopher Snowden

Director Lifestyle Economics, Institute of Economic Affairs

Rezumat

- Există o corelație puternică și semnificativă statistic între dimensiunea pieței de țigări ilicite din Europa și atât prețul, cât și gradul de accesibilitate al țigărilor legale, o relație influențată în mare măsură de nivelul taxării.
- Taxele mari aplicate tutunului, mai ales în Europa de Vest, au alimentat extinderea pieței negre, deoarece atât cererea, cât și oferta de produse ilicite cresc pe măsură ce prețurile urcă.
- Atât prețul de vânzare cu amănuntul, cât și accesibilitatea țigărilor reprezintă factori determinanți în dezvoltarea comerțului ilicit.
- În Europa de Est, legătura dintre nivelul taxelor și volumul vânzărilor ilicite este mai slabă, pe fondul unui nivel mai redus al taxelor și al unor diferențe de preț transfrontaliere mai puțin atractive.
- Apropierea geografică față de țări precum Rusia, Ucraina sau Belarus nu mai reprezintă un factor esențial în comerțul cu tutun ilicit la nivel european.
- Nivelul perceput al corupției nu are o legătură clară cu amploarea pieței ilicite; în unele cazuri, țările considerate mai puțin corupte înregistrează un nivel mai ridicat al traficului ilegal.
- În Regatul Unit, vânzările de tutun cu accize plătite au scăzut considerabil, fără o reducere corespunzătoare a numărului de fumători, ceea ce sugerează o creștere a consumului din surse ilegale
- O taxare excesivă riscă să reducă veniturile fiscale și să încurajeze crima organizată, Europa fiind avertizată să evite situațiile violente apărute în Australia din cauza extinderii pieței de tutun ilicit.

CUPRINS	1
INTRODUCERE	3
DOVEZI	3
CONCLUZII	9
REFERINȚE	10

Despre autor

Dr. Christopher Snowden este Director al departamentului de Economie a Stilului de Viață în cadrul Institute of Economic Affairs (IEA). A absolvit Istoria la Universitatea Lancaster și deține un doctorat în Economie obținut la Universitatea din Buckingham. Este autorul mai multor lucrări critice privind reglementarea stilului de viață și politicile publice bazate pe dovezi, printre care Killjoys, The Art of Suppression, The Spirit Level Delusion și Velvet Glove, Iron Fist. În cadrul IEA, a publicat numeroase studii și analize, inclusiv Sock Puppets, Cheap as Chips, A Safer Bet și You Do Not Exist. De asemenea, este editorul Nanny State Index, un instrument care compară nivelul de reglementare a stilului de viață în diferite țări europene. Activitatea sa se concentrează pe efectele economice și sociale ale intervențiilor statului în alegerile individuale.

Contact: csnowdon@iea.org.uk

Despre EPICENTER

EPICENTER (European Policy Information Center) este o inițiativă independentă care reunește douăsprezece dintre cele mai influente think tank-uri din Europa, având ca obiectiv informarea dezbaterii europene de politici publice și promovarea principiilor unei societăți libere. Prin colaborarea dintre experții săi, EPICENTER oferă analize riguroase și perspective comparate în sprijinul unor politici orientate spre libertate economică, guvernare eficientă și responsabilitate individuală. Din rețea fac parte Center for Political Studies din Danemarca, Civil Development Forum (FOR) din Polonia, Fundalib din Spania, Institut économique Molinari din Franța, Institute of Economic Affairs (IEA) din Regatul Unit, Institute of Economic and Social Studies (INESS) din Slovacia, Institute for Market Economics din Bulgaria, Istituto Bruno Leoni din Italia, KEFiM – Centrul pentru Economie și Politici Publice din Grecia, Lithuanian Free Market Institute, Prometheus Institut din Germania și Timbro din Suedia. La fel ca organizațiile membre, EPICENTER este apolitic și nu acceptă finanțare din fonduri publice.

Introducere

Factorii care alimentează vânzările de produse legale pe piața neagră sunt bine documentați în literatura de specialitate. Printre aceștia se numără accesibilitatea produsului legal, moralitatea fiscală, slăbiciunea instituțiilor statului, eficiența aplicării legii, precum și reglementările excesive sau accesul limitat la produsul legal (Schneider și Williams, 2013). Toți acești factori joacă un rol în comerțul cu tutun ilicit, deși în grade diferite, în funcție de contextul național și de perioada analizată.

Militanții din domeniul sănătății publice care susțin folosirea taxării ca instrument pentru reducerea consumului tind să minimizeze influența prețului și să pună accentul pe aplicarea legii și pe corupție. Unii au mers chiar până la a afirma că „comerțul ilicit nu este direct legat de prețul produselor din tutun” (Joossens et al., 2014: e22). O afirmație similară apare într-un raport al Comisiei Europene care susține o creștere semnificativă a accizei minime pe țigări în 2025. Raportul susține că, deși nivelul prețurilor poate reprezenta un factor de încurajare a comerțului ilicit cu tutun (ITTP), acesta nu este principalul factor, fiind în schimb influențat de alți factori precum permeabilitatea granițelor, severitatea sancțiunilor pentru infractori, proximitatea geografică față de locurile de producție și/sau distribuție ilegală. Cu alte cuvinte, raportul afirmă că nu există o proporționalitate directă între nivelul accizelor și amploarea comerțului ilicit (Comisia Europeană, 2025: 41).

Totuși, atât teoria economică, cât și dovezile empirice susțin că prețurile ridicate alimentează piața neagră prin stimularea cererii și a ofertei. Prețurile legale mari determină creșterea cererii din partea fumătorilor care nu își mai permit să cumpere din surse legale și, în același timp, stimulează oferta, prin majorarea prețului ce poate fi cerut pe piața neagră și, implicit, a profiturilor potențiale. În general, accesibilitatea – mai degrabă decât prețul în sine – este considerată indicatorul esențial, fiind influențată atât de nivelul taxării (care reprezintă, în medie, între 70% și 85% din prețul țigărilor în Europa), cât și de nivelul veniturilor. Deși mai greu de cuantificat, și moralitatea fiscală – adică disponibilitatea cetățenilor de a plăti taxe – poate fi erodată de accizele excesive, mai ales dacă publicul percepe aceste taxe ca fiind injuste sau dacă are convingerea că veniturile astfel colectate vor fi gestionate inefficient.

Dovezile

Mai multe studii au demonstrat că fumătorii sunt mai predispuși să cumpere țigări ilicite atunci când prețurile sau accizele la tutun sunt ridicate (DeCicca et al., 2013; Fix et al., 2013). O cercetare privind accizele la tutun în Europa a constatat că o creștere de 1 euro pe pachet este asociată cu o majorare de 5–12 puncte procentuale a cotei pieței ilicite (Prieger și Kulick, 2018). Un alt studiu european arată că „regiunile în care țigările sunt mai puțin accesibile înregistrează rate mai ridicate ale consumului ilicit” (Aziani et al., 2021: 774). De asemenea, Calderoni și colaboratorii (2017: 280) au concluzionat că accesibilitatea produselor legale are un „impact semnificativ din punct de vedere statistic și puternic pozitiv asupra comerțului ilicit”. În statul California, moralitatea fiscală s-a dovedit a fi un factor mult mai relevant în determinarea disponibilității fumătorilor de a cumpăra tutun ilicit decât aplicarea legii (Prieger, 2023).

În această lucrare, utilizăm date din sondaje privind pachetele goale, prin care se identifică originea pachetelor de țigări aruncate pentru a determina prevalența contrabandei și a contrafacerii în 28 de țări (UE și Regatul Unit). Datele despre pachetele goale provin dintr-un raport KPMG din 2024 (KPMG, 2024), iar informațiile despre accesibilitate — ajustate în funcție de venituri și indexate — sunt preluate din ediția 2025 a *Nanny State Index* (Snowdon, 2025). Datele privind accizele provin de la Comisia Europeană și, în cazul Regatului Unit, de la HMRC. Analiza accizelor la țigări neajustate în funcție de venituri relevă o corelație puternică și semnificativă statistic între nivelul acestora și vânzările de țigări ilicite ($r = 0,68$, $p = 0,000069$) (Figura 1).

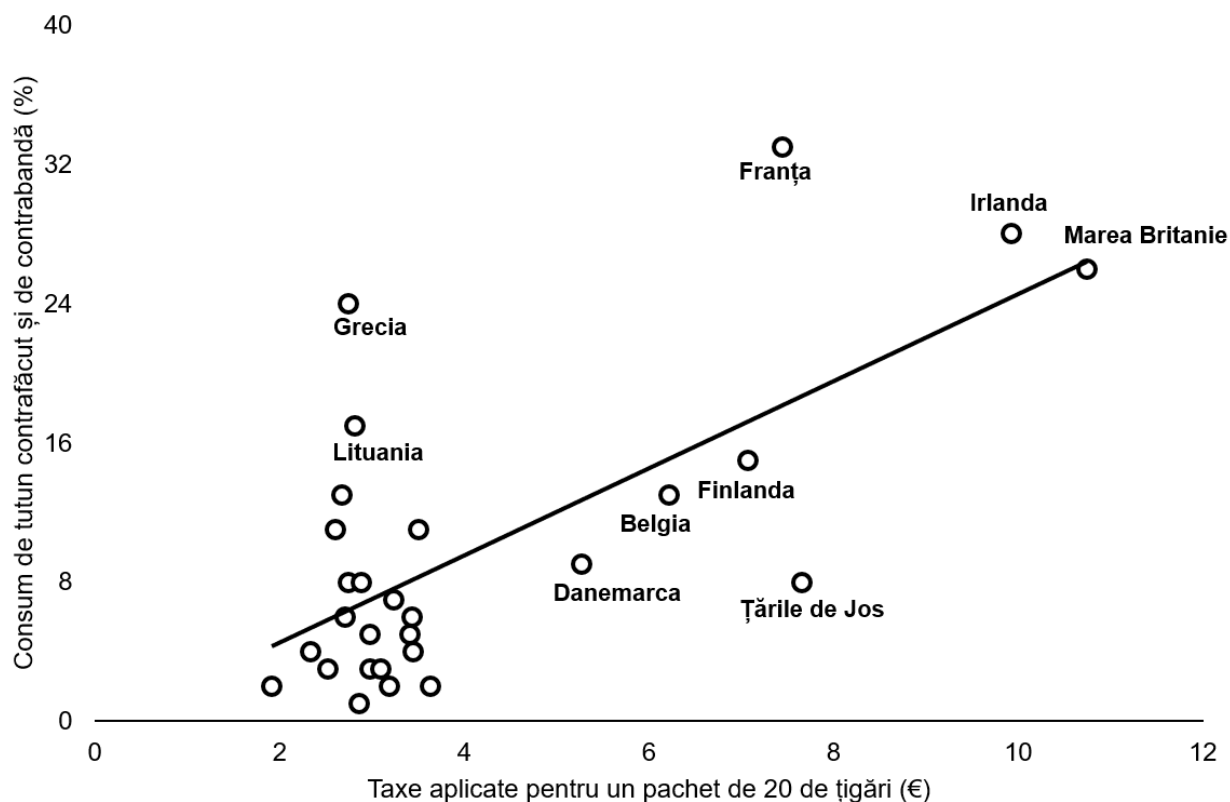

Figura 1: Corelația dintre nivelul accizelor la țigări și cota de piață a țigărilor ilicite

Aplicarea indicelui de inaccesibilitate la datele din Figura 2 relevă o corelație mai slabă, dar totuși semnificativă din punct de vedere statistic ($p < 0,05$) între accesibilitatea redusă a țigărilor și vânzările pe piața neagră ($r = 0,45$; $p = 0,016433$). Interesant este că această asocieră este atenuată de nivelurile relativ scăzute ale comerțului ilicit în mai multe țări din Europa de Est, precum România, Bulgaria, Slovacia, Ungaria și Croația. Deși accizele la tutun în aceste țări sunt ridicate în raport cu veniturile, ele rămân scăzute în termeni absoluți. În 2024, accizele aplicate pe pachet în aceste state erau sub 3 euro, sub media UE de 3,90 euro și la mai puțin de jumătate față de nivelurile înregistrate în țări precum Franța sau Regatul Unit. Deoarece taxarea – și, implicit, prețul – țigărilor în Europa de Est nu variază semnificativ, iar prețurile din alte țări ale UE sunt mai mari, există mai puține stimulente pentru cumpărăturile transfrontaliere. În plus, prețurile mai scăzute limitează profiturile potențiale pentru contrabandiști, întrucât piața neagră trebuie întotdeauna să vândă sub nivelul pieței legale pentru a rămâne viabilă.

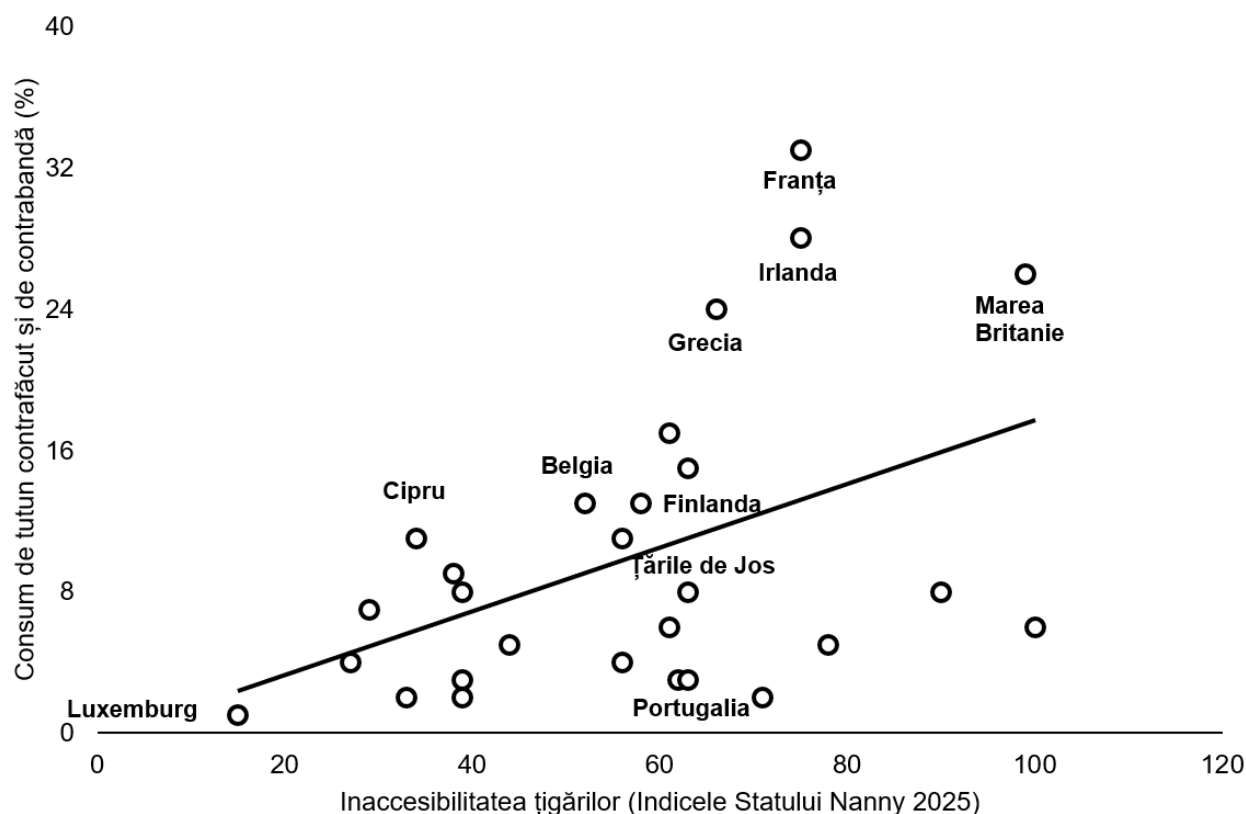

Figura 2: Corelația dintre inaccesibilitatea țigărilor și cota de piață a țigărilor ilicite

Un studiu riguros realizat pe 247 de regiuni din Uniunea Europeană a identificat doi factori principali care determină amploarea vânzărilor de țigări ilicite: proximitatea față de țări cu un flux ridicat de tutun de contrabandă și accesibilitatea produselor legale (Aziani et al., 2021). Studiul, bazat pe date colectate între 2007 și 2013, a arătat că țările care se învecinează cu Belarus, Ucraina și Rusia înregistrau piețe negre extinse pentru tutun — o constatare logică din perspectiva geografică. În prezent, piața ilicită de tutun din statele baltice rămâne ridicată (între 11% și 17%), dar este în scădere comparativ cu 2010.

Conform sondajelor privind pachetele goale realizate de KPMG, piața neagră s-a redus în România și Polonia din 2010 încoace, deși a crescut în Slovacia și Ungaria. În România, comerțul ilicit aproape s-a înjumătățit din 2019, scăzând de la 12% la 6%. În prezent, România a devenit o sursă majoră de tutun neaccizat care ajunge în Germania, Franța, Regatul Unit și Irlanda — o mare parte din acest flux fiind reprezentat de vânzări legale transfrontaliere (KPMG, 2024: 180). Comisia Europeană își propune să limiteze acest tip de comerț prin majorarea nivelului minim al accizelor prevăzut de Directiva privind accizele pe tutun, însă o astfel de măsură riscă să crească din nou consumul de țigări ilicite în România, prin reducerea accesibilității produsului legal.

Scăderea importurilor de tutun ilicit în țările din Europa de Est dinspre Rusia și Ucraina se poate datora, parțial, perturbărilor din lanțurile de aprovizionare cauzate inițial de pandemie și ulterior de războiul ruso-ucrainean și sancțiunile impuse Rusiei. Este, totuși, prematur să concluzionăm dacă această schimbare în dinamica pieței ilicite este una de durată. Ratele scăzute ale consumului ilicit în România și Bulgaria — unde accizele sunt mici în termeni absoluți — nu ar trebui considerate garantate.

Este clar că atât accesibilitatea țigărilor, cât și prețul de vânzare cu amănuntul (neajustat), determinate în mare parte de nivelul accizelor, joacă un rol esențial în alimentarea pieței negre. Creșterea recentă a comerțului ilicit se concentrează mai ales în Europa de Vest, unde taxele sunt cele mai ridicate. Figura 3, care exclude țările din Europa de Est, arată o corelație foarte puternică

și semnificativă statistic între inaccesibilitatea țigărilor și dimensiunea pieței ilicite ($r = 0,79$; $p = 0,000163$). Ponderea tutunului contrafăcut sau de contrabandă s-a dublat în Franța și Regatul Unit din 2010, s-a cvadruplat în Grecia și a crescut cu 45% în Irlanda.¹

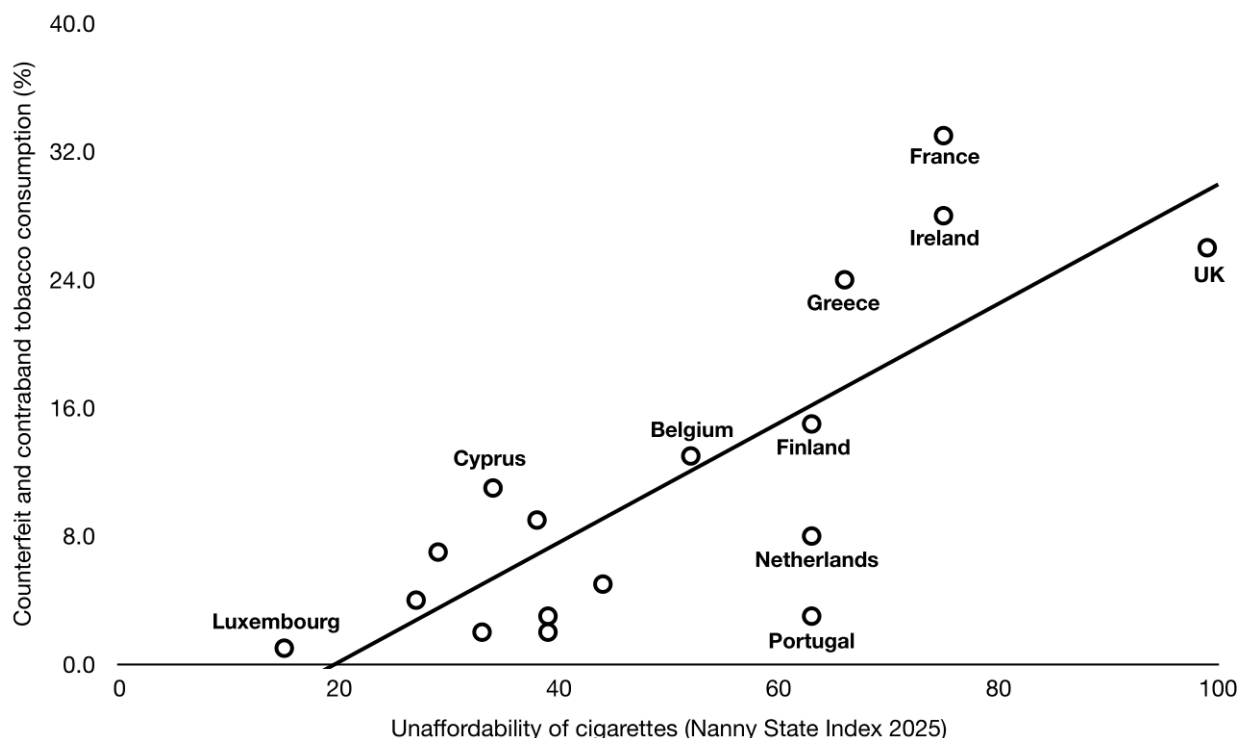

Figura 3: Corelația dintre inaccesibilitatea țigărilor și cota de piață a țigărilor ilicite (fără Europa de Est)

Observăm o relație similară și atunci când analizăm prețul mediu al țigărilor. Așa cum era de așteptat, există o corelație extrem de puternică între nivelul accizelor aplicate țigărilor și prețul final al acestora ($r = 0,96$; $p = 0,0001$). După cum se poate vedea în Figura 4, prețul țigărilor este determinat în mare măsură de nivelul accizei.

¹ Este remarcabil că Comisia Europeană (2025: 41) prezintă Irlanda drept un exemplu de succes, afirmând: „Dovezile din Irlanda, care este statul membru cu cele mai mari accize și cele mai ridicate prețuri la tutun din UE, arată că majorările susținute ale taxelor și prețurilor pot coexista cu o tendință generală de scădere a utilizării produselor din tutun ilicit.”

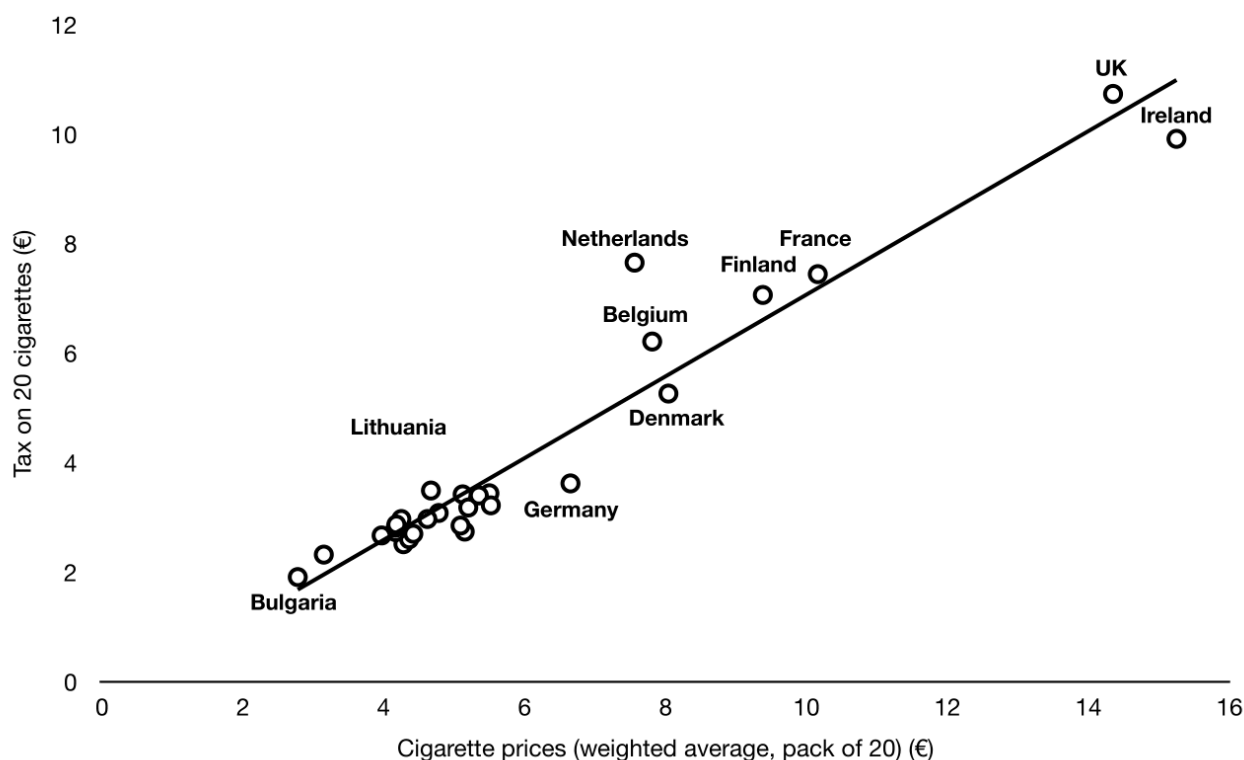

Figura 4: Relația dintre acciza la țigări și prețul țigărilor

Așa cum am arătat anterior, dimensiunea pieței negre este corelată cu nivelul accizei la țigări, iar acest lucru face ca legătura dintre piața neagră și prețul mediu ponderat al țigărilor să fie de asemenea una semnificativă (**Figura 5**). În concluzie, atât prețul țigărilor, cât și nivelul accizei sunt factori determinanți majori ai vânzărilor de tutun pe piața neagră. Inaccesibilitatea produselor legale joacă și ea un rol, deși într-o măsură ceva mai redusă.

Această relație este cea mai puternică în Europa de Vest, unde accizele sunt, în general, cele mai ridicate. Coeficientul de determinare (r^2) din **Figura 3** și **Figura 5** arată că prețurile explică o parte semnificativă din variația consumului de tutun ilicit — 47% și respectiv 62%.

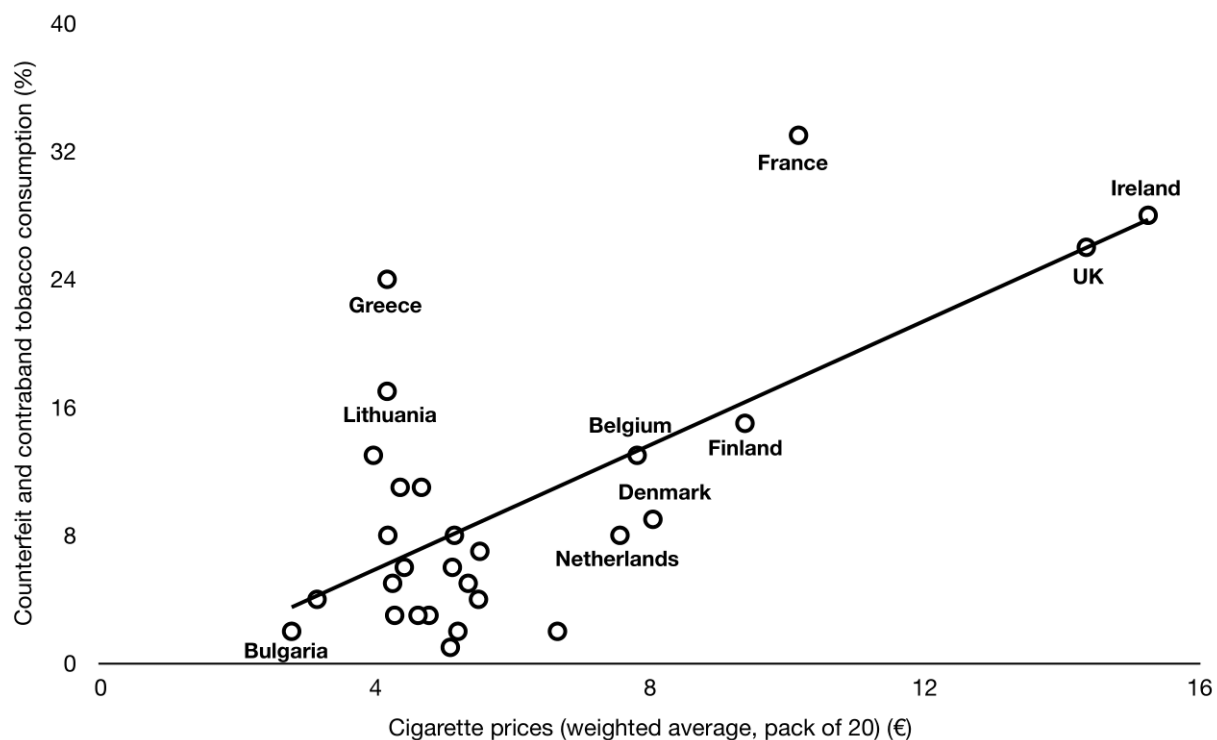

Figura 5: Corelația dintre prețul țigărilor și cota de piață a țigărilor ilicite

Unii cercetători din domeniul sănătății publice, deși recunosc că prețul și nivelul accizelor sunt „factori importanți” în explicarea comerțului ilicit cu tutun, susțin că corupția este cel puțin la fel de relevantă (Joossens et al., 2000: 403). În același sens, raportul Comisiei Europene (2025: 41) menționează că: „Organizația Mondială a Sănătății consideră că o guvernare slabă are o influență mai mare asupra dimensiunii comerțului ilicit cu tutun decât diferențele de preț.”

Cu toate acestea, două studii de amploare desfășurate în Europa nu au identificat nicio corelație între percepția asupra corupției și vânzările de țigări pe piața neagră (Calderoni et al., 2017; Aziani et al., 2021). Așa cum arată și Figura 6, datele noastre confirmă această lipsă de asociere. Ba chiar, tendința pare să fie inversă: țările percepute ca fiind mai puțin corupte înregistrează niveluri mai ridicate ale comerțului ilicit, însă această asociere nu este semnificativă din punct de vedere statistic ($r = 0,25$; $p = 0,129$).

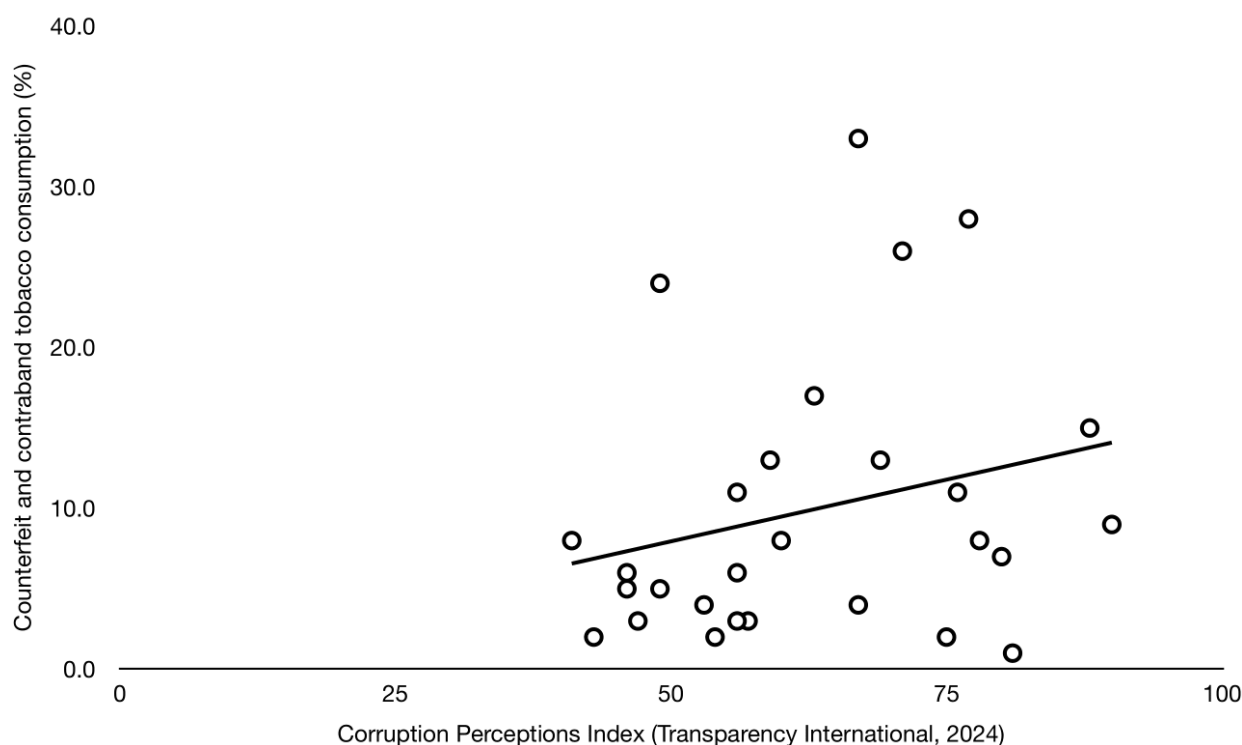

Figura 6: Corelația dintre percepția corupției și vânzările de țigări pe piața neagră

Concluzii

Timp de ani de zile, accizele pe tutun au fost percepute ca o soluție de tip *win-win* pentru guverne: generau venituri bugetare substanțiale și, totodată, păreau să contribuie la reducerea consumului de țigări. Totuși, pe măsură ce nivelul acestor taxe a crescut, în special în Europa de Vest, ele au devenit o sursă din ce în ce mai puțin fiabilă de venituri și au început să stimuleze activitatea infracțională.

În Regatul Unit, de exemplu, veniturile din accizele pe tutun au înregistrat un declin accentuat în ultimii ani, fără ca această scădere să fie însoțită de o reducere proporțională a prevalenței fumatului. Numărul țigărilor vândute cu acciza plătită a scăzut de la 23,6 miliarde în 2021 la 13,2 miliarde în 2024, adică o scădere de 44,4%. Vânzările legale de tutun pentru rulat au scăzut cu 47,6% în aceeași perioadă. Cu toate acestea, rata fumătorilor a scăzut cu doar 0,5 puncte procentuale – o reducere relativă de doar 5%. Cum numărul de țigări consumate de fumători a rămas constant între 2021 și 2024, este evident că a avut loc o creștere masivă a vânzărilor de tutun ilicit.

Guvernele ar putea accepta o scădere a veniturilor din accize dacă aceasta s-ar datora reducerii fumatului, dar nu există niciun beneficiu în a împinge fumătorii către piața neagră. Europa nu s-a confruntat încă cu un „război al tutunului” de proporțiile celui din Australia, unde peste 200 de tutungerii au fost incendiate și mai multe persoane au fost ucise. Violența este endemică în crima organizată, iar politicienii europeni ar trebui să fie extrem de precauți în a alimenta, prin politici fiscale excesive, un fenomen care poate scăpa de sub control.

Referințe

Aziani, A., Calderoni, F. and Dugato, M. (2021) Explaining the consumption of illicit cigarettes. *Journal of Quantitative Criminology* 37: 751–89.

Calderoni, F., Sugato, M., Aglietti, V., Aziani, A. and Rotondi, M. (2017) Price and non-price determinants of the illicit cigarette trade: Analysis at the subnational level in the EU. *In Dual Markets: Comparative Approaches to Regulation* (eds. E. U. Savona, M. A. R. Kleiman and F. Calderoni). Cham: Springer.

DeCicca, P., Kenkel, D. and Liu, F. (2013) Excise tax avoidance: The case of state cigarette taxes. *Journal of Health Economics* 32(6): 1130–41.

European Commission (2025) Commission staff working document impact assessment report accompanying the document 'proposal for a council directive on the structure and rates of excise duty applied to tobacco and tobacco related products (recast)'.

Fix, B. V., Hyland, A., O'Connor, R. J., Cummings, K. M., Fong, G. T., Chaloupka, F. J. and Licht, A. S. (2013) A novel approach to estimating the prevalence of untaxed cigarettes in the USA: Findings from the 2009 and 2010 international tobacco control surveys. *Tobacco Control* 23(Supp. 1): i61–i66.

Joossens, L., Chaloupka, F. J., Merriman, D., and Yürekli, A. (2000). Issues in the smuggling of tobacco products. *In Tobacco Control in Developing Countries* (eds. F. J. Chaloupka and P. Jha). Oxford: Oxford University.

Joossens, L., Lugo, A., La Vecchia, C., Gilmore, A. B., Clancy, L. and Gallus, S. (2014) Illicit cigarettes and hand-rolled tobacco in 18 European countries: A cross-sectional survey. *Tobacco Control* 23(e1): e17–e23.

KPMG (2024) Illicit cigarette consumption in Europe: Results for the calendar year 2023. <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe-2023-results-final.pdf>

Prieger, J. E. and Kulick, J. (2018) Cigarette taxes and illicit trade in Europe. *Economic Inquiry* 56(3): 1706–23.

Prieger, J. E. (2023) Tax noncompliance: The role of tax morale in smokers' behavior. *Contemporary Economic Policy* 41(4): 653–73.

Snowdon, C. (2025) *The Nanny State Index '25*. Brussels: Epicenter.